

Анотація

У статті проаналізовано склад і динаміку особових імен немовлят жіночої статі сіл Млинки та Клішківці Хотинського району Чернівецької області, насамперед тих, що за частотою використання упродовж 1950 – 2012 років належали до найуживаніших.

Ключові слова: *особове ім'я, широкоживане ім'я, хронологічний зріз.*

Аннотация

В статье проанализирован состав и динамика личных имен младенцев женского пола сел Млинки и Клишковцы Хотинского района Черновицкой области, в первую очередь тех, что за частотой использования на протяжении 1950 – 2012 годов принадлежали к самым употребляемым.

Ключевые слова: *имя личное, широкоупотребляемое имя, хронологический срез.*

Summary

In the article the structure and dynamics of villages Mlinki and Klishkivci of Khotinski district of Chernivtsi area newborns personal names widely used during 1950 – 2012 are analysed.

Key words: *the personal, name, widely used name, the chronological period.*

УДК 811.161.2'373.232'373.611(477.82)

Лісова Л. О.

*Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки*

СУЧАСНІ ПРІЗВИЩА ІЗ СУФІКСОМ -УК (-'УК, -ЧУК)

В АНТРОПОНІМІКОНІ ПІВДНЯ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Питання словотвору прізвищ розглянуто в більшості регіональних досліджень української антропонімії. Ця проблема стала об'єктом наукових інтересів Г. Є. Бучко, Л. О. Кравченко, С. Є. Панцьо, І. Д. Фаріон, П. П. Чучки. Модель на **-ук (-'ук, -чук)** належить до найпродуктивніших в українському антропоніміконі, прізвища з цим формантом переважають на території півдня Волинської області (13,74 %; 3716 прізвищ). За структурою та семантикою основ прізвища на **-ук (-'ук, -чук)** неоднорідні, їх лексичною базою стали власні імена людей, прізвиська та апелятивні означення особи.

Об'єкт дослідження – сучасні прізвища півдня Волинської області (Володимир-Волинського, Горохівського, Іваничівського, Локачинського, Луцького районів) із суфіксом **-ук (-'ук, -чук)**.

Як зазначає В. В. Німчук, апелятиви, утворені за допомогою суфікса **-ук (-'ук, -чук)**, що означають молодих, недорослих істот, характерні для української мови, часто трапляються в білоруській, у невеликій кількості в російських і польських говірках, зменшено-пестливі форми іменників із суфіксами **-uk-as, -iuk-as** відомі литовським говорам. Суфікс **-ук (-'ук, -чук)** існував уже у праслов'янській мові і вживався для творення демінутивних форм і, можливо, форм зі значенням суб'єктивної оцінки взагалі [10, с. 197]. П. П. Чучка припускає, що сучасна українська словотворча модель на **-ук (-'ук, -чук)** могла виникнути під впливом відповідних тюркських утворень [13, с. 70]. На думку І. Д. Фаріон, відсутність аналізованого суфікса у дослідженні Ф. Славського „Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego” [18], А. Мейє „Общеславянский язык” [9], а також в „Этимологическом словаре славянских языков” [5] засвідчує непраслов'янське коріння суфікса **-ук** [12, с. 49].

Перші українські писемні фіксації особових назв із суфіксом **-ук (-'ук, -чук)** сягають XIII ст. і походять із Закарпаття [14, с. 37]. Найдавніші записи слов'янських антропонімів із суфіксом **-ук (-'ук, -чук)** засвідчують карпатські латиномовні пам'ятки XIII та XIV ст. Більшість таких лексем виражали, очевидно, здрібнілість або пестливість. У XV ст. утворення із суфіксом **-ук (-'ук, -чук)**, крім Закарпаття, відомі на Буковині, над Сяном, а також на Волині, частина з них уже, напевно, виконувала патронімну функцію [15, с. 605]. Як зазначає І. В. Єфименко, антропонімів із суфіксом **-ук (-'ук, -чук)** у пам'ятках XVI ст. зафіксовано дуже мало, їх питома вага серед розглянутих авторкою прізвищевих назв становить лише 0,9 % [6, с. 23]. У білоруській антропонімії (у пам'ятках XVI–XVIII ст.) із суфіксом **-ук (-'ук, -чук)** зафіксовано 15 форм від 15 імен [4, с. 219].

Дослідниця І. Митнік зазначає, що в давній антропонімії Волині патроніми з цим суфіксом стосувалися міщан та селян і виступали у джерелах протягом XVI–XVIII ст.: найменше у XVI ст. (0,2 % міщан та 1 % селян) та XVII ст. (2,9 % та 2,8 %). Лише у XVIII ст. відбувся значний зріст їх популярності, особливо серед селян (17 % усіх номінацій міщан та 32,4 % селян) [16, с. 231]. Дослідники давньої антропонімії Західної Волині XVI ст. А. М. Матвієнко та А. Білорус не відзначають не тільки популярності цих формантів, а навіть не наголошують на їх наявності в

антропоніміконі, із чого можна зробити висновок про низьку їх продуктивність, існування в поодиноких утвореннях [див.: 2; 8]. В. В. Німчук зауважує, що на Волині і в Західному Поліссі, де тепер прізвищ із суфіксом **-ук (-'ук, -чук)** найбільше, у пам'ятках XV – XVI ст. таких антропонімів майже зовсім немає [10, с. 208]. Цілісний аналіз антропонімії давньої Волині, здійснений І. Митнік, спростовує гіпотезу щодо продуктивності суфікса **-ук** на Волині у XV – XVI ст., а отже, і про поширення цього форманта з Волині в інші регіони України через міграційний рух [7, с. 92]. Суфікс **-ук (-'ук, -чук)** виступав словотворчим формантом тільки в номінаціях міщан та селян, він відсутній у прізвищевих назвах шляхти XVI – XVIII ст. Очевидно, саме через непродуктивність його у прізвищевих назвах привілейованих верств антропоніми цього типу відсутні у проаналізованому Е. Рудольф-Жолковською „Альбомі студентів Академії Замойської” („*Album studentów Akademii Zamojskiej*”, 1595 – 1781) [17].

За матеріалами Ю. К. Редька, прізвища із суфіксом **-ук (-'ук, -чук)** у Волинській області переважають, охоплюючи 33,6 % прізвищ [11, с. 196]. Розбіжність між наведеною Ю. К. Редьком кількістю прізвищ та нашими матеріалами (13,74 %) можна пояснити кількома причинами. Оскільки дослідник враховував прізвища з території всієї Волинської області, припускаємо, що більша активність цього форманта характерна для поліської частини Волині. Г. Л. Аркушин у західнополіському діалекті виділяє любешівсько-зарічненсько-іванівський ареал (говірки Любешівського району Волинської області, Зарічненського Рівненської та Іванівського Брестської області Республіки Білорусь), де продуктивність суфікса **-ук (-'ук, -чук)** особливо висока [1, с. 208]. Білоруські прізвища на **-ук (-'ук, -чук)**, охоплюючи 5 % від загальної кількості прізвищ, найбільш поширені на півдні Брестської області (50 %), на решті території вони становлять 1 – 4 % [3, с. 40].

Відмінність між кількістю прізвищ, засвідчених Ю. К. Редьком, та нашими матеріалами може бути зумовлена змінами в антропонімній системі, які відбулися внаслідок міграції населення від 1966 року, коли побачила світ монографія дослідника. Враховуючи те, що останній фактор не міг вагомо вплинути на антропонімну систему, припускаємо, що концентрація прізвищ із цим формантом у поліській частині Волинської області може бути більшою, ніж на її півдні (насамперед через значну продуктивність суфікса **-ук** в апелятивній лексиці).

Деривати на **-ук (-'ук, -чук)**, похідні від назв професій, могли вказувати на сина особи, а також на його підмайстра, учня, помічника. Частина антропонімів на **-ук** могла виникнути і від співвідносних апелятивів (пор. *Маслюк, Селюк*). На Західному Поліссі лексеми на **-ук** становлять продуктивний тип найменувань дітей (із відтінком зменшеності та пестливості) (*дитюк*), нейтральних назв дорослих (*багнюк*), назв осіб із відтінком зневажливості (*манюк*), а також назв молодих тварин (*гусюк, поросюк*) [1, с. 209]. Формант **-ук (-'ук, -чук)** відносимо до поліфункціональних, оскільки розрізнення мотивів таких іменувань у кожному конкретному антропонімі неможливе.

Як було вище зазначено, у сучасній антропонімі півдня Волинської області прізвища на **-ук (-'ук, -чук)** становлять 13,74 % антропонімів (3716 прізвищ). Від календарних імен виникло 1466 прізвищ, які похідні від християнських імен різної структури:

повних імен: *Августинюк, Адамук, Андріюк, Арсенюк, Артемук, Вакулюк, Василюк, Власюк, Гаврилюк, Гнатюк, Гордіюк, Григорук, Давидюк, Данилюк, Дем'янюк, Денисюк, Захарук, Іванюк, Іллюк, Карпук, Касянчук, Кирилюк, Климук, Кондратюк, Кузьмук, Купріянюк, Леонтьюк, Логвинюк, Максимук, Мартинюк, Матвіюк, Миронюк, Митрофанюк, Михайлюк, Назарук, Наумук, Никонюк, Овдіюк, Олександрук, Олексіюк, Омелянюк, Онофрійюк, Остапук, Пантелеймонюк, Пилипюк, Потапюк, Савюк, Самсонюк, Севестиянюк, Свиридюк, Северинюк, Сельвеструк, Тимофіюк, Тихонюк, Трохимук, Устимук, Федорук, Филімонюк, Юхим'юк, Якимук;*

суфіксальних варіантів повних імен: *Демедасюк < Демедас < Демид, Дмитрацук < Дмитрашко < Дмитро, Іванищук < Іванисько / Іванишко < Іван, Климасюк < Климас < Клим, Клименюк < Климентій, Лукайчук, Павлесюк, Павлочук < Павло, Петройчук < Петройко < Петро, Петрусюк;*

усічених варіантів імен: *Аврук, Васюк, Вашук < Ваш < Іван, Генюк < Гена < Геннадій, Дацюк < Даць < Данило, Зинюк, Оксюк < Овксентій, Онисюк < Онисим, Стецюк < Стець < Степан, Яцюк < Яць < Яків;*

усічено-суфіксальних варіантів імен: *Грищук < Гришко < Григорій, Проценюк < Проць < Прокіп, Степосюк < Степан, Харкоцюк < Харкоць < Харитон, Захар, Юшкевичук < Юшкевич < Юшко < Юхим, Якоцюк < Яків.*

60 прізвищ утворені від жіночих календарних імен: повних імен: *Горпинюк, Докійчук, Катеринюк, Маланчук, Мотронюк, Оксанчук, Оленчук, Палагнюк, Софійчук;* різноманітних варіантів імен: *Вівдюк,*

Гандзюк, Катрук, Магдисюк, Магдюк, Мандзюк, Марусюк, Мотрюк, Одарчук, Тацюк.

Окремі прізвища цієї групи могли виникнути і від чоловічого, і від жіночого імені: *Варварук <чол. Варвар, жін. Варвара, Дарчук <чол. Дарій, жін. Дарія, Мар'янчук <чол. Мар'ян, жін. Мар'яна, Наталюк <чол. Наталій, жін. Наталія, Улянчук <чол. Улян, жін. Уляна, Устюк <чол. Устин, жін. Устина, Христюк <чол. Християн, Христодул, Христофор, жін. Христина, Християна, Христодула, Христофора. 245* прізвищ похідні від некалендарних імен: *Бажанюк, Богданюк, Владарчук, Драганчук, Жданюк, Звірук, Коханюк, Любчук, Нетребчук, Перванчук, Святинчук, Станіславчук.*

Від апелятивних основ утворено 2005 прізвищ, серед них переважають антропоніми, мотивовані назвами:

1) професій (209): *Бляхарчук, Бондарук, Винничук, Вівчарук, Гончарук, Діхтярук, Дударчук, Знахарчук, Ковальчук, Коновальчук, Котлярчук, Кухарук, Кушнірук, Малярчук, Млинарчук, Олійчук, Пекарук, Пивоварчук, Плахотнюк, Поштарук, Решетарчук, Сідлярчук, Свинарчук, Стрихарчук, Токарчук, Фурманюк, Хмільярчук, Цимбалюк, Чабанюк, Шклярук;* 2) особливостей зовнішності (206): *Богатирчук, Бородюк, Головатюк, Губарчук, Довгайчук, Коротчук, Лисайчук, Лобанюк, Похильчук, Рижук, Товстанюк, Чубатюк, Щербатюк;* 3) тварин (140): *Баранчук, Буслюк, Воронюк, Гнидюк, Гусачук, Журавлюк, Змійчук, Кобильчук, Комарчук, Лебедюк, Орлюк, Півнюк, П'явчук, Рибчук, Соловейчук, Удодюк, Хрущук, Чижук, Шишкарук;* 4) предметів побуту (130): *Довбнюк, Дрилюк, Казанчук, Коритюк, Кочерецьук, Лопатюк, Макогончук, Нагайчук, Решетюк, Трапчук, Шаблюк;* 5) рослин (112): *Березюк, Берестюк, Вербюк, Гарбузюк, Дубук, Коноплюк, Лободюк, Сливчук, Тополок, Хмелюк, Черешнюк, Шафранюк, Ясенюк;* 6) особливостей поведінки (103): *Ворошилюк, Гупалюк, Крутюк, Мовчанюк, Пиндюк, Плаксюк, Свистанюк, Смикалюк;* 7) осіб за родинними стосунками (58): *Братюк, Вдовичук, Дядюк, Котилюк, Приймачук, Притулюк, Сиротюк, Швагрुक;* 8) страв (54): *Галуцук, Калитюк, Киселюк, Книшук, Ковбасюк, Коржук, Коровайчук, Пирожук, Шкварчук;* 9) національностей (49): *Волошинюк, Литвинюк, Мазурук, Москальчук, Татарчук, Циганюк, Швабіюк, Шведюк.*

Незначна кількість антропонімів виникла від назв, що вказували на характер людини (45): *Завиднюк, Кислюк, Наглюк, Хитрук;* місце проживання (44): *Долинюк, Міщанюк, Нагорнюк, Поддуб'юк, Подлознюк,*

Селюк, Слободюк; фізичні вади (42): *Глушук, Горбатюк, Кривов'язюк, Криволапчук, Кульгавюк, Сліпчук*; соціальний стан (40): *Біднюк, Голюк, Господарчук, Королюк, Мужичук, Хлопук, Царук*; абстрактні поняття (30): *Зарадюк, Лагодюк, Шкодюк, Шумук*; анатомічні поняття (27): *Зубюк, Крилюк, Кулачук, Лапчук, Ребрук, Хвостюк*; одяг (25): *Довгополюк, Колошук, Кутасюк, Сардачук*; військову службу (24): *Гетьманчук, Козачук, Пушкарук, Солдатюк, Сотничук*; посаду (22): *Буймиструк, Писарук, Присяжнюк, Солтисюк, Старостюк*; релігійність, віросповідання (20): *Дячук, Ксендзюк, Пономарчук, Титарчук*.

Відапелятивні антропоніми із суфіксом **-ук (-'ук, -чук)** можуть бути патронімними утвореннями, що виникли від прізвицьк (*Лобанюк* < Лобан < лобан), або мотивованими безпосередньо апелятивами із цим формантом (*Плаксюк* < плаксюк), тобто утвореними лексико-семантичним способом (про існування значної кількості апелятивів із формантом **-ук (-'ук, -чук)** на Західному Поліссі зазначає Г. Л. Аркушин [1, с. 208]).

Отже, в антропонімії півдня Волинської області прізвища із суфіксом **-ук (-'ук, -чук)** становлять значну частину (13,74 %). Серед них переважають відапелятивні утворення, похідні від назв професій, особливостей зовнішності, тварин, предметів побуту, рослин. Основи відапелятивних антропонімів на **-ук (-'ук, -чук)** представлені значною різноманітністю, репрезентують усі лексико-семантичні групи українських прізвищ, що свідчить про значну активність цього форманта у творенні прізвищ регіону. Більшість прізвищ, похідних від власних особових імен, мотивовано чоловічими календарними іменами, серед яких домінують прізвища від суфіксальних та усічено-суфіксальних імен, менше прізвищ виникло від дохристиянських імен.

Список використаної літератури

1. Аркушин Г. Л. Іменний словотвір західнополіського говору : монографія / Г. Л. Аркушин. – Луцьк : РВВ „Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. – 764 с.

2. Білорус А. Про особові назви Західної Волині XVI ст. / А. Білорус // Архіви України. – 1970. – № 3. – С. 36 – 42.

3. Бірыла М. В. Беларускія антрапанімічныя назвы у іх адносінах да антрапанімічных назваў іншых славянскіх моў (рускай, украінскай, польскай) / М. В. Бірыла. – Мінск, 1963. – 57 с.

4. Бірыла М. В. Беларуская антрапанімія. 3. Структура ўласных мужчынскіх імен / М. В. Бірыла. – Мінск : Навука і тэхніка, 1982. – 320 с.

5. Этимологический словарь славянских языков : Праславянский лексический фонд / под ред. О. Н. Трубачева. – М., 1974 – 2007. – Вып. 1–33.
6. Єфименко І. В. Українські прізвищеві назви XVI ст. / І. В. Єфименко. – К., 2003. – 168 с.
7. Кравченко Л. О. Прізвища Лубенщини : монографія / Л. О. Кравченко. – К. : Факт, 2004. – 197 с.
8. Матвієнко А. М. Особові назви Західної Волині XVI ст. / А. М. Матвієнко // Друга республіканська ономастична нарада. – К. : Наукова думка, 1962. – С. 146 – 148.
9. Мейє А. Общеславянский язык / А. Мейє. – М. : Изд-во иностр. лит., 1951. – 491 с.
10. Німчук В. В. Українські прізвища з суфіксами **-(')ук, -чук** та етимологічно споріднені утворення / В. В. Німчук // Українська діалектологія і ономастика : збірник статей. – К. : Наукова думка, 1964. – С. 194 – 210.
11. Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища / Ю. К. Редько. – К. : Наукова думка, 1966. – 216 с.
12. Фаріон І. Д. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початок XIX століття (з етимологічним словником) / І. Д. Фаріон. – Львів : Літопис, 2001. – 372 с.
13. Чучка П. П. До походження і значення українських іменникових утворень із суфіксами **-'ук, -чук** / П. П. Чучка // Тези доповідей та повідомлень XVII наукової конференції УжДУ (квітень 1963 р.). – Серія філологічна. – Ужгород, 1963. – С. 70 – 71.
14. Чучка П. П. Прізвища закарпатських українців : історико-етимологічний словник / П. П. Чучка. – Львів : Світ, 2005. – 704 с.
15. Чучка П. П. Розвиток імен і прізвищ / П. П. Чучка // Історія української мови. Лексика і фразеологія – К. : Наукова думка, 1983. – С. 592 – 620.
16. Mytnik I. Antroponimia Wołynia w XVI – XVIII wieku / I. Mytnik. – Warszawa : Uniwersytet Warszawski, 2010. – 412 s.
17. Rudolf-Ziółkowska E. Uwagi o antroponimii ziemi łuckiej w XVII–XVIII wieku (na podstawie Albumu studentów Akademii Zamojskiej z lat 1595–1781) / E. Rudolf-Ziółkowska // Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej. – 2000. – T. 36. – S. 109 – 119.
18. Sławski F. Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego / F. Sławski // Słownik prasłowiański. – Wrocław, 1974. – T. 1 – 2.

Анотація

У статті проаналізовано сучасні прізвища мешканців півдня Волинської області із суфіксом **-ук (-'ук, -чук)**.

Ключові слова: *прізвище, формант, патронім.*

Аннотация

В статье проанализированы современные фамилии жителей южной части Волынской области с суффиксом **-ук (-'ук, -чук)**.

Ключевые слова: *фамилия, формант, патроним.*

Summary

The article deals with problem of peculiarities of Ukrainian surname system of Volyn'.

Key words: *surname, formant, patronym.*

УДК 81'37 : 81'27

Луньо Л. Є.

**Львівський національний
університет імені Івана Франка**

МОТИВИ ВИБОРУ ІМЕН НОВОНАРОДЖЕНИХ У РІЗНОСТАТУСНИХ СІМ'ЯХ

(на матеріалі львівських метричних книг костелу

Св. Марії Магдалини, Львів, перша половина ХХ ст.)

До цієї проблеми звертаються представники різних лінгвістичних традицій, досліджуючи її на матеріалі білоруської, польської, російської, української мов, див. праці Ш. Аннакличева [1], Л. Белея [2; 3], В. Івашка [6], В. Ніконова [10], С. Пахомової [9; 11], П. Чучки [13], Е. Брези [15], М. Чапліцкої [16], М. Гурного [17] та ін. Оскільки матеріал львівського іменника ще потребує свого аналізу, у статті з'ясуємо: 1) мотиви вибору імен як позалінгвальну інформацію метричних книг про народження та 2) зв'язок мотивів вибору імен для дітей із соціально-професійним статусом їхніх батьків. Для цього 1 570 ім'явживань, отриманих із 1000 латиномовних метричних записів про хрещення парафіян у львівському римо-католицькому храмі Св. Марії Магдалини за 1900 – 1931 рр., проаналізуємо за допомогою методу кореляцій (дає змогу виокремити системні зв'язки між іменами та соціальними чинниками, зокрема соціально-професійним статусом особи), методу соціолінгвістичної